

SELMA ĐULIMAN

HUMOR PROŠLOSTI: SEMANTIČKA ANALIZA HUMORA U ANEGDOTAMA O NASRUDIN-HODŽI

Sažetak

Cilj rada je izvršiti semantičku analizu humora u anegdotama o Nasrudin-hodži, koje je sakupio i priredio Alija Isaković 1984. godine. Istraživanje humora u lingvistici predmet je interesa i bh. lingvista, ali se ono, prirodno, uglavnom usmjerava na savremeni humor, bilo da su u pitanju vicevi, politički diskurs ili drugi savremeni korpus. Kroz teoriju semantičkih okvira Victora Raskina (SSTH), u radu se posmatra da li su osnovne tri kategorije analize prisutne u odabranim primjerima iz navedenog korpusa: 1) kojoj od tri osnovne klase pripadaju okviri u binarnoj opoziciji; 2) kojoj potkategoriji pripadaju; 3) da li su dio univerzalnih, ograničenih ili individualnih semantičkih okvira. Primjeri se analiziraju u okviru klasifikacije anegdota koju je ponudio Isaković te se u analitičkom dijelu daje poseban komentar o svakoj od tih kategorija, u pokušaju da se prepoznaju razlozi za takvo grupisanje humornog teksta. Primjeri koji se razmatraju imaju strukturu bližu kratkim vicevima, ne dužim anegdotama, budući da se Raskinova semantička teorija primjenjuje, u idealnim okolnostima, ali ne i uvijek, upravo na verbalni humor kratkih šala, ali i zbog ograničenja dužine ovog teksta. Iz tog se razloga ovaj tekst može posmatrati tek kao signal slojevitog bogatstva humora u anegdotama koje su dijelom naše kulturne baštine, iako su usmjerene na lik koji je posredstvom druge kulture stigao do našeg podneblja.

Ključne riječi: *Nasrudin-hodža, humor, semantika, Raskinova semantička teorija humora (SSTH), semantički okviri, Alija Isaković*

1. UVOD: FENOMEN HUMORA

O humoru se u lingvističkim istraživanjima novijeg vremena opširno piše. Humor, kao dio univerzalne ljudske sposobnosti da se život učini zabavnijim, lakšim i podnošljivijim, javlja se u svakodnevnom životu ljudi, bilo kao svjesni lingvistički izražaj, bilo kao spontana reakcija na pojave koje nas okružuju, a koje ne moraju nužno biti uzrokovane djelovanjem ljudskih bića. Naprimjer, to su situacije u kojima percipiramo životinjsko ponašanje kao humorno, gdje se nerijetko njihove spontane radnje antropomorfiziraju u podsvjesnoj potrebi da ono što vidimo poistovjetimo sa vlastitim iskustvom. O procesu antropomorfizacije kao psihološkom fenomenu pisali su, između ostalih, Nass i Moon (2000), te Gray, Gray i Wegner (2007).

Naravno, humor kao kognitivni sadržaj interesantan je raznim naučnim disciplinama, od lingvistike, preko psihologije do antropologije. Svaka od njih razvija različite metodološke pristupe ovom fenomenu, a njihove dotirne tačke mogu biti više ili manje bliske.

Svakako, humor je kao verbalni sadržaj lingvistima bitan neovisno o smijehu, koji se može uzimati u obzir u okviru određenih lingvističkih istraživanja, poput psiholingvistike, ili onih segmenata lingvistike koji se bave analizom jezika iznad nivoa rečenice (pragmatika, analiza diskursa i sl.), kao i mnogih drugih nauka (psihologija, medicina itd.).

U tom smislu, bitno je istaći da autorice Kolenović-Đapo i Fako (2016) naglašavaju da smijeh treba istraživati “neovisno od [*sic!*] humora i drugih duhovitih sintagmi (šala, viceva, komičnoga)” (2016, str. 90). Isto tako, Kolenović-Đapo (2012, str. 147) navodi da je smijeh “motorna reakcija koja može biti izazvana velikim brojem različitih i često nepovezanih podražaja”. Takve situacije, naravno, mogu biti vezane za “afektivna stanja radosti i veselja”, ali može biti i reakcija na frustraciju ili strah (Kostić, prema Kolenović-Đapo, 2012, str. 147).

Stoga, u nizu lingvističkih disciplina, uključujući i semantiku, humor se posmatra kao zaseban fenomen, neovisno o smijehu. Ne ulazeći u ovom segmentu u razloge zbog kojih se humor može koristiti (bilo da su u pitanju

dobre ili loše namjere i sl.), lingvistika posmatra fenomen humora prvenstveno kroz jezički sadržaj koji može ili ne mora rezultirati smijehom. Štaviše, u osnovnim parametrima humora u lingvistici, vanjski svijet ne mora ni biti zastupljen parametar analize. To znači da se i govornik i slušalac mogu potpuno zanemariti, osim ukoliko se lingvistička analiza ne usmjerava u razloge zbog kojih se humor koristi da se utiče na ekstralingvističku situaciju: ponižavanje govornika, olakšavanje tenzije koja nastaje zbog neke neugodne situacije itd.

1.1. Teorije humora u lingvistici

U lingvističkim analizama humora najčešće se primjenjuju sljedeće teorije (navedene po važnosti u lingvističkim istraživanjima): 1. teorije nekongruentnosti, 2. teorija superiornosti, 3. teorija olakšanja. Teorije nekongruentnosti su specifične grupe teorija koje su usmjerene na jezički sadržaj i unutarjezičku stvarnost. To su kognitivne teorije koje podrazumijevaju rješavanje određenog kognitivnog izazova, nečega u jeziku što odudara od očekivanja i iskustva ljudi (Israel, Konieczsky i Ferstl, 2022). Teorija superiornosti u lingvistici koristi se u analizi humornog sadržaja u disciplinama poput pragmatike, analize diskursa i sl., a isto važi i za teoriju olakšanja.¹ Ove zadnje dvije teorije su izuzetno zastupljene u psihološkim istraživanjima, dok se u lingvistici mogu naći uvijek u određenoj mjeri prilagođene potrebama lingvističkih istraživanja te to, usuđujemo se reći, povlači i mogućnost različitih, nekada možda i pogrešnih interpretacija te dvije teorije u lingvističkoj primjeni.

U ovom radu analiza korpusa zasnivat će se na semantičkoj teoriji humora Victora Raskina, što je jedna od teorija koje se javljaju u općem okviru teorija nekongruentnosti.²

¹ Vrijedi istaći studije i važne članke o humoru regionalnih lingvista (u zadnjih nekoliko godina): Olja Joić: *Leksička igra u humorističkim serijama* (2013), Sanja Berberović i Nihada Delibegović Džanić: *Politički humor i javni diskurs: Kognitivno-lingvistička analiza* (2015), Ivan Marković: *Uvod u verbalni humor* (2019), Diana Prodanović Stankić: *Multimodal Humour at Play. A Cultural Linguistic Perspective* (2023) i drugi.

² U različitim razvojnim fazama teorija nekongruentnosti u humoru lingvisti su se prilagođavali, otkrivali nove mogućnosti, ali i ograničenja uspostavljenih teorijskih okvira. Pored semantičke teorije

1.1.2. Semantička teorija humora Victora Raskina

Salvatore Attardo, jedan od pionira izučavanja humora u lingvistici, smatra da je Raskinova semantička teorija humora “epistemološki najmoćnija i najperspektivnija teorija koja postoji u polju lingvističkog izučavanja humora” (1994, str. 207). Naravno, ovaj stav u potpunosti uvažavamo, uz napomenu da smatramo da je neminovno da se u humornim analizama oslanjamo i na ekstralingvističko znanje, posebno kada su u pitanju određene kulturološki specifične odrednice, često neophodne da se humorni sadržaj do kraja shvati, a to ćemo (neminovno) i primijeniti u analizi primjera u ovom radu.

Raskin polazi od stanovišta da govornik, isto kao što može utvrditi da li određena rečenica pripada nizu gramatičkih rečenica, može odrediti i da li je neki tekst humorističan ili ne.³ Iz toga proizlazi ključna odrednica ove teorije: “Tekst se može okarakterizirati kao nosilac šale ukoliko su oba (sljedeća) uslova zadovoljena: i) Tekst je kompatibilan, u cijelosti ili dijelom, sa dva različita semantička okvira ii) Dva semantička okvira sa kojima je tekst kompatibilan su u opoziciji (...). Smatra se da se dva okvira sa kojima je neki tekst kompatibilan preklapaju u potpunosti ili djelomično s ovim tekstom.” (Raskin, 1985, str. 99)

humora Victora Raskina, važno je napomenuti i 1) teoriju nekongruentnosti/razrješenja Jerryja Suls a te 2) opću teoriju verbalnog humora Victora Raskina i Salvatorea Attarda. O ovim teorijama opširno su pisali Attardo (1994), Dynel (2009), Chiaro (2017) i drugi. Isto tako, vrijedi istaći da su osnovni pojmovi nekongruentnosti koje je Jerry M. Suls iznio sedamdesetih godina 20. vijeka nedovoljni za detaljnu semantičku analizu korpusa, dok je opća teorija verbalnog humora preopširna i izlazi iz osnovnih parametara semantike, koja je samo jedan njen dio. Uostalom, jedan od sedam postulata resursa znanja (engl. *knowledge resources*) u općoj teoriji verbalnog humora upravo je postulat semantičkih okvira. Drugim riječima, Raskin je vlastitu semantičku teoriju ne ugradio, nego iskoristio kao polaznu tačku kada je s Attardom razvio GTVH (engleska skraćenica za *General Theory of Verbal Humor*; više o tome vidjeti: Attardo i Raskin, 1991).

³ Raskinovu semantičku teoriju humora predstavili smo u radu *Semantička transpozicija humora u prevodu TV serije “Blackadder” na bosanski jezik* 2019. godine u časopisu DHS. Ovom prilikom ćemo iznijeti ključne elemente uz terminologiju na bosanskom jeziku, bez kontrasta sa izvornim engleskim terminološkim aparatom koji je uspostavio Raskin. Razlog za to je naš stav da se svi postojeći lingvistički resursi na bosanskom jeziku trebaju koristiti što češće. Ovdje, također, napominjemo da su svi citati naš prevod dostupne relevantne literature na engleskom jeziku koju u bibliografiji navodimo onako kako je objavljena u izvorniku.

Iz ovog citata bitno je izdvojiti dvije ključne tačke: 1) semantički okvir i 2) opozicija. Naime, semantički okviri su u Raskinovim poimanjima humora slični semantičkim poljima, što su grupe srodnih pojmova (Brinton, 2000; Nordquist, 2019). Raskinovi semantički okviri podrazumijevaju organizirane dijelove informacija u najširem smislu (Attardo, 1994). Dakle, u pitanju je organizirana kognitivna struktura koja pruža informacije o raznim aktivnostima i načinima na koje se obavljaju zadaci. Semantički okviri ne moraju biti nužno dio grupe srodnih pojmova, ali moraju predstavljati određenu logičku cjelinu, gdje se pojmovi u ljudskom iskustvu podrazumijevaju ili nadopunjavaju. Raskin je ponudio primjer dijagrama jednog semantičkog okvira (Raskin, 1985, str. 83), ali s obzirom na prostorna ograničenja ovog rada, spomenut ćemo slijed radnji kao primjer: DOLAZAK KUĆI – KUHANJE – ČITANJE. Ovo su prilično različiti semantički okviri koji mogu i ne moraju da se podrazumijevaju kao neki logičan slijed radnji. Njihov dodir, odnosno Raskinovim riječima, preklapanja, ne izazivaju konfuziju ili semantički nesklad. Međutim, slijed poput: MEDVJED GOVORI – ZEC LAŽE – AUTO PARKIRAN U SOBI i sl. jesu semantički okviri koji se javljaju u opoziciji. Naravno, semantička opozicija nije ništa novo u lingvistici, ali opozicija semantičkih humornih okvira podrazumijeva konfuziju gdje recipijent poruke pristupa njenom rješavanju. Čak i u slučajevima kada su slušaoci svjesni da je u pitanju humorni sadržaj, da bi shvatili šalu, prolaze kroz isti kognitivni proces dekodiranja. Rješenje nastupa onog trenutka kada se semantička konfuzija riješi, a to može (i ne mora), kako smo ranije istakli, izazvati smijeh.

1.1.2.1. Proces uspostavljanja i razrješenja opozicije semantičkih okvira

Semantička teorija humora Victora Raskina (1985) podrazumijeva da se kombinacija semantičkih okvira uspostavi na način da se otvori mogućnost “više od jednog čitanja”, odnosno, da se otvara mogućnost više interpretacija. Ipak, bitno je naglasiti da, bez obzira na mogućnost više interpretacija, po Raskinu se opozicije uspostavljaju uvijek binarno, i to unutar tri osnovne klase: STVARNO/NESTVARNO, NORMALNO/NENORMALNO i

MOGUĆE/NEMOGUĆE. Cjelokupno iskustvo pojedinaca ili grupa ljudi, cijele civilizacije u univerzalnim vrijednostima (ili ne-vrijednostima) može humor percipirati unutar ove tri osnovne klase. Isto tako, Raskin ističe da se u najopširnijem iskustvenom smislu, unutar te tri klase, najčešće javljaju opozicije pet glavnih okvira: DOBRO/LOŠE, ŽIVOT/SMRT, OPSCENO/NEOPSCENO, NOVAC/BEZ NOVCA, VISOK/NIZAK (RAST ILI DRŽANJE). Svaka od ovih potklasa povlači za sobom i leksičke čvorove (engl. *nodes*). Sam Raskin navodi niz primjera leksičkih čvorova, a ovdje izdajamo samo jedan slijed: KAŠIKA – INSTRUMENT – JESTI (1985, str. 83).

Raskinova prva ilustracija u ovoj seminalnoj teoriji humora je vic:

“‘Da li je doktor kod kuće?’ prošaputa pacijent bronhitičnim glasom. ‘Ne’, šapatom odgovori doktorova mlada i lijepa žena. ‘Slobodno uđite.’” (1985, str. 117)

On objašnjava (str. 117–127) da bi analiza išla u nekoliko koraka: prvo slijedi aktivacija svih semantičkih okvira u tekstu. Drugi je korak aktivacija svih kombinatornih pravila koja će izvršiti selekciju semantičkih okvira, u ovisnosti o riječima koje oni sadrže (npr. PACIJENT, BOLEST, ŽENA, LIJEPA...).

Kada se govori o opoziciji, onda se slušalac suočava sa pitanjem: zašto žena ljekara poziva pacijenta da uđe, iako njen muž, doktor, nije u blizini (što je uslov koji mora biti ispunjen u procesu liječenja)? Tu dolazi do kontradiktornosti i slušalac onda aktivira tzv. *konkurentni semantički okvir* (1985, str. 125), odnosno alternativno značenje, koje podrazumijeva da recipijent ponovno procjenjuje tekst. Tada se aktivira semantički okvir LJUBAVNIK, a opozicija se zasniva unutar klase NORMALNO/NENORMALNO, i to u potklasi SEKS/NE-SEKS.

U ovom slučaju, oba semantička okvira LJUBAVNIK i LJEKAR potpuno su kompatibilna sa tekstom i u međusobnoj su opoziciji, te se iz tog razloga ovaj tekst smatra humornim.

Raskin ističe da se semantički okviri javljaju u tri konceptualne kategorije: *uobičajeni semantički okviri*, odnosno uobičajeni postupci u određenim situacijama; *ograničeni semantički okviri* (njih dijele određene grupe ljudi)

i *semantički okviri karakteristični za pojedince* (semantički okviri zasnovani na ličnom iskustvu) (1985, str. 81).

Svakako, neminovno se postavlja pitanje preciznijeg određenja semantičkih okvira, odnosno uspostavljanja sistema koji bi omogućio lakše semantičko razvrstavanje humornih mjesta. To je, sigurno, bio i jedan od razloga što su Raskin i Attardo razvili opću teoriju verbalnog humora, ali, kako je već istaknuto, ta teorija je preopširna za osnovnu semantičku analizu koja će se provesti u ovom radu.⁴

2. OPIS KORPUSA: *NASRUDIN-HODŽA: ANECDOTE*

Govoriti o Nasrudin-hodži, kao fenomenu usmenog predanja svjetske kulturne baštine, mogu svakako antropolozi, historičari književnosti i umjetnosti, pisci koji su njegov lik oživljavali u vlastitim djelima itd. Takvih je bilo, naravno, i u južnoslavenskom prostoru, a Alija Isaković upravo u ovoj zbirci anegdota ističe Stevana Sremca, Fehima Bajraktarevića, Mešu Selimovića itd.

Ipak, cilj ovog rada nije da se objasni porijeklo i istraži historičnost tog lika. U ovom kratkom segmentu želimo predstaviti knjigu *Nasrudin-hodža: anegdote* koje je davne 1984. priredio Alija Isaković, a objavila izdavačka kuća *Svjetlost*. U posebnom je segmentu (str. 229, 230) naveo zavidan broj izvora iz kojih je prikupio uvrštene anegdote, njih čak 384, a svaka anegdota ima svoj naslov, bilo da je kratka ili duga.

Grupisao ih je po kategorijama, kako slijedi: djetinji humor (34 anegdote), vedri humor (137 anegdota), crni humor (28 anegdota), futuristički humor (20 anegdota), dadaistički humor (13 anegdota), nadrealistički humor (42 anegdote) i filozofski humor (105 anegdota). Ova je taksonomija zanimljiva,

⁴ Salvatore Attardo je, kao plenarni izlagač na anglističkoj konferenciji Odsjeka za engleski jezik i književnost Univerziteta u Sarajevu – Filozofskog fakulteta (2023), istakao da je u najnovijim istraživanjima opet bio u prilici da testira svoju i Raskinovu opću teoriju verbalnog humora i da je ona, ispostavilo se, uz manje modifikacije, u potpunosti metodološki ispravna. Iz tog bi razloga bilo jako bitno da se lingvisti koji izučavaju humor u našem regionu posvete istraživanju ovog fenomena upravo kroz prizmu ove sveobuhvatne lingvističke teorije.

iz razloga što Isaković naglašava u Napomeni priređivača sljedeće: “odustao sam od ustaljenih načina (...) i ponudio nešto novo: ne formalan predmetni odnos, nego karakter odnosa, ne priču-sadržaj, već stil pričanja. Mada je moj vlastiti odnos, nadam se da će se dopasti čitaocu.” (1984, str. 227)

Dakle, u ovom slučaju možemo posmatrati Isakovića ne samo kao antologičara koji je prikupio do sada i dalje najveću zbirku anegdota o Nasru-din-hodži u BiH nego i kao recipijenta humora koji je pristupio kategorizaciji građe na osnovu vlastite percepcije teksta humora. Nesumnjivo bi ga, da se može, vrijedilo pitati: zašto filozofski humor ima najviše primjera, u čemu je razlika između filozofskog i djetinjeg humora u njegovoj percepciji, odakle potreba da se izrazi tolika razlika između dadaističkog i nadrealističkog humora itd. Odgovori na ova pitanja bili bi, sigurno, od velike koristi za analizu humornog teksta po grupama koje je, čini se, instinktivno, sačinio.

3. METODOLOGIJA

Analiza odabranih primjera sadržavat će metodološke odrednice predstavljene u ranijem poglavlju o Raskinovoј semantičkoј teoriji humora, a koje se daju prikazati kroz četiri ključna pitanja:

1. Koji su semantički okviri i u kojoj se od tri osnovne klase javljaju u opoziciji?
2. U kojoj se od pet osnovnih potklasa javljaju semantički okviri?
3. Da li su oni dio uobičajenih, ograničenih ili pojedinačnih semantičkih okvira?
4. Da li je Isakovićeva taksonomija humora, odnosno način na koji je razvrstao anegdote, kompatibilan sa Raskinovom semantičkom teorijom humora?

Svakako, u ovom je radu nemoguće predstaviti sve anegdote, te ćemo se ograničiti na neminovan izbor po dva najzanimljivija primjera iz svake kategorije koju je Isaković odredio, uz naslove kakvi se javljaju u knjizi. Također, svaka će kategorija biti numerirana, kao i primjeri koji budu navedeni.

Moramo naglasiti da se zbog prostornog ograničenja rada ne mogu razmatrati duže anegdote, nego, zaista, one koje bi se mogle kategorizirati kao kratki vicevi.

Vrijedi ponovo istaći da se u semantici humora ne razmatra da li će ili ne humorni sadržaj izazvati smijeh, tako da se na taj fenomen u ovom radu nećemo osvrnuti. Također, napominjemo da ćemo grupiranje leksičkih čvorova u okviru nekog semantičkog okvira spomenuti na mjestima gdje to bude moguće, bez dodatnog opterećenja glavnog cilja rada.

4. ANALIZA

4.1. Djetinji humor

U ovoj grupi anegdota da se primijetiti da se lik Nasrudin-hodže javlja nekada kao dijete, a nekada kao odrastao čovjek koji ispoljava infantilno ponašanje ili dolazi do zaključaka karakterističnih za malu djecu. Možda je to jedan od razloga zbog kojih Isaković koristi termin “djetinji”, a ne “dječiji” humor.

4.1.1. Hodža i djeca

Rekli ljudi Nasrudinu:

More, hodža, ne boje te se djeca!

Vallahi, ni ja djece, pa neka ide zlo na grdilo (str. 27)

Ovakva anegdota pripada opoziciji osnovnog okvira NORMALNO/NENORMALNO; potkategoriji DOBRO/LOŠE, a dijelom je *uobičajenog* semantičkog humornog okvira. Dakle, pokretač humora je, paradoksalno, nepostojanje straha od djece kod učitelja/starije osobe. Očekivana reakcija bila bi ona koja vodi ka, recimo, namjeri da se zbog toga postane strožiji, ili da se možda djeca kazne. U suštini, hodža se stavlja u istu semantičku ravan sa djecom.

Mogući leksički čvorovi koji se granaju u ovom primjeru su UČITELJ – UČENICI – AUTORITET – STRAH. Naravno, polazimo od pretpostavke

da je u pitanju hodža kao učitelj u mektebu.⁵ Ali, čak i kada to ne bi bio slučaj, mogu se javiti vrlo slični čvorovi: STAR – MLAD – AUTORITET – STRAH. Da li će se razviti prva ili druga grupa leksičkih čvorova, ovisi o percepciji lika Nasrudin-hodže. Svakako, kulturološki univerzalno uvriježen običaj jeste poštivanje autoriteta starijeg, posebno učitelja, te se humor ne pokreće konkurentnim okvirom, nego u *zamjeni mjesta figure i osnove* (vidi: Prodanović-Stankić, 2016), gdje se uobičajeni semantički okvir “seli” kao distinktivna karakteristika djece, ne odraslih; učenika, ne učitelja. U tom smislu, binarni prikaz zamjene mjesta figure i osnove u ovoj anegdoti bio bi: DJECA: – strah + autoritet vs. UČITELJ/STARIJI: – strah – autoritet.

4.1.2. *Samo da ja ne znam*

Naljutio se nešto hodža na svog magarca pa reče sinu u staji:

Ne daj ovom magarcu ni hrane ni vode, neka crkne!

A kad je iz staje izašao, pozove sina pa mu reče:

Ja sam ono rekao da prepadnem magarca, da me on više ne ljuti. Ti njemu i dalje daji hranu i vodu, samo da ja ne znam! (str. 27)

Semantički okviri se u ovom primjeru uspostavljaju kao odnos MOGUĆE/NEMOGUĆE, iz razloga što se životinji pripisuju karakteristike koje ne posjeduje: sposobnost da razumije ljudski jezik. To je, svakako, antropomorfizacija o kojoj je bilo riječi ranije u tekstu. Također, potklasa u kojoj se aktivira opozicija semantičkih okvira je ŽIVOT/SMRT, iz razloga što uskraćivanje hrane i vode neminovno znači smrt. Moglo bi se, također, govoriti i o grananju leksičkih čvorova MILOST/BEZ MILOSTI, kada hodža sinu govori da kradomice nastavi davati hranu i vodu životinji. Ipak, konkurentni semantički okvir koji vodi ka humoru, odnosno okvir koji vodi do opozicije semantičkih polja jeste upravo antropomorfizacija: ČOVJEK: + jezik vs. ŽIVOTINJA: + jezik.

Nije neuobičajeno da se ljudi naljute na životinje, posebno na kućne ljubimce, zbog nečega što urade, i da to percipiraju ne kao instinktivne, nego

⁵ Iako u različitim kulturama pojam *hodža* ima drugačije značenje, nas zanima ono koje se podrazumijeva u bosanskoj kulturi: vjerski službenik, vjeroučitelj.

isplanirane radnje. Ova je anegdota samo jedan od mnogih primjera širom svijeta gdje se vidi ljudska reakcija na ponašanje životinje, a to se može i vidjeti u hodžinom ekspresivnom govoru: *ova životinja; neka crkne*. Dakle, u zadnjoj kategoriji Raskinove klasifikacije, možemo reći da je i ovo primjer *uobičajenog* semantičkog okvira.

4.2. Vedri humor

U ovom segmentu najveći broj anegdota tiče se Nasrudin-hodžine žene ili braka uopće. Isto tako, za razliku od kategorije “djetinji humor”, ove anegdote su prilično duge, tako da je i selekcija za ovaj rad bila izazovnija.

4.2.1. I ognjište se plaši žene

Nasrudin-hodža htio da zapali vatru na ognjištu, ali pored sve muke hodžine vatra se ne zapali. Najzad hodža stavi na glavu ženinih tepeluk i duhne u ognjište i vatra se odmah upali.

Kad to hodža spazi, uzviknu:

Eto, i ognjište se plaši moje žene kao i ja! (str. 44)

Ova anegdota, iz ugla Raskinova osnovna tri humorna okvira spada u klasu MOGUĆE/NEMOGUĆE, i to iz razloga što je implicirano da je tepeluk, inače “mala ženska kapa okićena niskama dukata ili bisera, ili vezena srmom i zlatom. Nosi se na vrh glave” (Škaljić, 1974, str. 610), uticao na paljenje vatre. Isto tako, ova se anegdota ostvaruje u potklasi DOBRO/LOŠE, zbog toga što se percepcija žene ogleda u tome da je toliko zastrašujuća (zla, ohola, surova, stroga...) da izaziva strah, čak i kod vatre.

U binarnoj opoziciji, dakle, stoje semantički okviri ŽENA: – strah i VATRA: + strah. Naravno, ovo bi podrazumijevalo da bi jedna od distinktivnih kategorija semema ŽENA bila da izaziva strah.

Suštinski, ovdje se implicira da se Nasrudin-hodža plaši svoje žene i da je, kao i u prethodnoj anegdoti, u pitanju antropomorfizacija vatre, kojoj se pripisuju svojstva svjesnog, osjećajnog bića. Svakako, muškarci se u mnogim, pa i u našoj kulturi, percipiraju kao jaki i dominantni, te se ambivalentni pokretač nalazi upravo u tome što Nasrudin kroz ponašanje prirodnog

fenomena ispoljava vlastiti strah od supruge: ne boji je se samo on, nego i vatra.

Konačno, ova anegdota, također, spada u *uobičajeni* semantički okvir, iz razloga što se šale na račun žena, u kojima se one predstavljaju kao ohole, negativne, glupe, i sl., javljaju širom svijeta.

4.2.2. *Varka*

Svarila žena Nasrudin-hodži čorbu i metnula na sofru da jedu. Čorba bila sasvim vrela, pa pošto žena prva kusnu oprži se i suze joj potekoše. Upita je on:

Što ti je, što plačeš, da nije čorba vrela?!

Nije, odgovori ona, nego se sjetih svog umrlog oca; on je strašno volio ovu čorbu.

Nasrudin povjerova tome te, ne nadajući se da će se opržiti, kusnu, ali i njemu suze potekoše. Kad ga žena upita što plače, on odgovori:

Plačem zato što ti je umro otac i mati, a ti ostala! (str. 51)

Semantički okvir STVARNO/NESTVARNO, kao osnovni Raskinov okvir, u ovom se primjeru primjenjuje iz razloga što 1) Nasrudinova žena laže o razlozima zbog kojih joj suze oči; 2) Nasrudin želi ono što nije i ne može biti i 3) sam Nasrudin ne govori istinu o razlozima zbog kojih njemu suze oči, bez obzira na to što je svjestan činjenice da će njegova žena znati šta on, zapravo, svojim odgovorom implicira.

Potklasa semantičke opozicije je, svakako, ŽIVOT/SMRT, jer, s jedne strane, Nasrudinova žena govori o mrtvim roditeljima, a Nasrudin izražava žaljenje zbog toga što su oni mrtvi, a ona, tako ohola, živa. Taj segment Nasrudinovog iskaza je, zapravo, pokretač ambivalentnosti: očekivan slijed bio bi da Nasrudin, također, plače jer žali za njenim roditeljima, ali on iskazuje da je šteta što je ona živa. Dakle, stvarni okvir u okviru potklase ŽIVOT/SMRT je: RODITELJI: – živi; ŽENA: + živa; NESTVARNI (Nasrudinova želja): RODITELJI: + živi; ŽENA: – živa.

Konačno, i ova je anegdota dio *uobičajenog* semantičkog okvira, kao zadnjeg parametra Raskinove klasifikacije, koji se u ovom radu razmatra.

4.3. Crni humor

Ova kategorija, u skladu sa očekivanjima, sadrži uglavnom anegdote vezane za smrt, ranjavanje i bolest. Isto tako, ovaj humor sadrži i anegdote koje su (pogotovo iz današnje perspektive) izuzetno uvredljive za žene.

4.3.1. Što prije

Nasrudinova žena teško obolje. Nasrudin vidje da se više neće dići, te dozove ženu koja će je okupati. Kad ljudi to vidješe, rekoše mu:

Prijatelju, tvoja žena još nije mrtva, još ima života u njoj.

Na to reče on:

Neće se kupanje ni svršiti, a života će nestati, te ćemo bar tako prije svršiti posao. (str. 126)

Ova anegdota u direktnoj je vezi sa običajem kod muslimana da se tijelo kupa (gasuli) prije obreda dženaze. U najširem krugu Raskinovih semantičkih okvira spada u parametar NORMALNO/NENORMALNO, u potkategoriji ŽIVOT/SMRT, iz razloga što Nasrudin pokreće obred za (još uvijek) živu ženu u, očito, radosnoj anticipaciji njene smrti (to, svakako, spada u nenormalno ponašanje). Ambivalentni pokretač je reakcija ljudi na Nasrudinovu namjeru da gasuli živu ženu, a u opoziciji se nalaze okviri u kojima je ŽENA: + živa – mrtva nasuprot Nasrudinovo nestrpljenje da se ostvari smrt: njegov je krajnji cilj ŽENA: – živa + mrtva. Konačno, ovakav humorni izražaj može se smatrati dijelom ograničenog semantičkog okvira, kao zadnjeg parametra koji razmatramo. Razlog za to leži u činjenici što je obred kupanja kod muslimana možda poznat ograničenom broju ljudi, a bitan je da bi se shvatio humorni sadržaj. Naravno, napominjemo da obred kupanja mrtvih nije vezan isključivo za islam, ali bez obzira na denominaciju, ovaj obred može biti nepoznat mnogima.

4.3.2. Nasrudin-hodža i ženski jezik

Priča se kako je jednoč Nasrudin-hodža išao nekud na svome magarcu. Slučajno vidi pokraj puta gdje su se nekakve dvije zle žene o jednoj kruški objesile.

Hodža ko hodža, dođe pod krušku, pa reče:

Kamo sreća, da svaka voćka ovaki plod daje, kraći bi jezik u žena bio! (str. 127)

Semantički posmatrano, postavka ove anegdote (Attardo, 1994) je op-skurna scena u kojoj Nasrudin-hodža zatiče dvije obješene, i to zle, žene. Kako god zatrašujući prizor konkretnog slučaja smrti zlih ljudi bio, reakcija Nasrudin-hodže prenosi se na semantički nivo žena uopće, i uvriježenog stereotipa prvenstveno balkanskog područja, da su žene nesmotrene, da im je pričanje i spletkarenje karakteristično, i da su, u konačnici, neinteligentne, za razliku od mudrih, šutljivih muškaraca koji rješavaju stvari. Potrebno je istaći i da je segment anegdote "hodža ko hodža" dijelom ambivalentan, ali ne zbog potencijalnog humornog sadržaja, nego iz razloga što može biti nejasno da li je u pitanju Nasrudin-hodža ili bilo koji hodža. Ipak, to nije ambivalentno mjesto koje može uticati ili utiče na humor. Zapravo, ambivalentni pokretač je leksički čvor LEŠ koji stoji nasuprot čvoru VOĆE. To je opozicija koja podrazumijeva semantičku reinterpretaciju u kojoj se drvo, koje rađa voće, nalazi u suprotnosti sa drvetom gdje više mrtve žene.

Nasrudinova reakcija je u semantičkom okviru NORMALNO/NENORMALNO, jer je njegova reakcija na prizor koji vidi nenormalna. Isto tako, svakako su u semantičkoj opoziciji kao potkategorija ŽIVOT/SMRT, jer drvo daje život, ali ovdje služi kao sredstvo smrti. Konačno, ovo je dio *uobičajenog* semantičkog okvira, jer je ambivalentni pokretač dio univerzalnog, prepoznatljivog iskustva, gdje se drvo često i prikazuje kao mjesto za vješanje.

4.4. *Futuristički humor*

Ova mala grupa kratkih anegdota orijentirana je ka nekim budućim događajima, očekivanjima i nadanjima. U ovom slučaju, futuristički ne podrazumijeva one konotacije koje bi se mogle javiti u percepciji ovog pojma (neki budući svijet, roboti itd.). U pitanju je ovdje uglavnom vrlo bliska budućnost koja će biti (očekivani) rezultat radnji koje se dešavaju u inicijalnoj postavci anegdote.

4.4.1. Iščekivanje

Nadnio se hodža nad rijeku, pa točio u testiju vodu, ali mu se testija nekako izmakne iz ruke i ode na dno. A hodža i dalje sjedi na istom mjestu, zuri u vodu i drži ispruženu ruku, pa će ga neko upitati:

E hodža, što to gledaš toliko?

Otišla mi testija u vodu, pa hoću da je ščepam za grlo čim se pomoli odozdo!

(str. 142)

Ova anegdota u najširem krugu Raskinove taksonomije spada u kategoriju MOGUĆE/NEMOGUĆE. S jedne strane, u pitanju je nemoguća radnja po svim principima fizike: puna testija (vrč) vode ne može isplivati na površinu. Dakle, pokretač ambivalentnosti je u iščekivanju Nasrudin-hodže da se desi nemoguće. Isto tako, humor se ovdje ostvaruje u potklasi DOBRO/LOŠE, i to se odnosi na rezultat da li će ili ne Nasrudin-hodža da se dograbi testije. Dakle, odnos semantičkih okvira u potklasi je: DOBRO: + vrč vs. LOŠE: – vrč.

U ovom slučaju bitno je primijetiti i moguću antropomorfizaciju semema TESTIJA, koja se ogleda u interpretaciji polisemične imenice *grlo*, koja je, u ovom slučaju, u hiponimijskom odnosu (dio testije). Naime, 'ščepati za grlo', 'ščepati za gušu' u bosanskom jeziku najčešće se odnosi na živa bića, posebno ljude, i to u situacijama kada je u pitanju ljutnja. Ipak, iako može biti dijelom humornog sadržaja, u ovom slučaju moguća antropomorfizacija nije pokretač ambivalentnosti, kao što je bio slučaj sa primjerom 4.2.1.

Konačno, anegdota je u rang *ograničenih* semantičkih okvira, i to iz razloga što je pojam *testija* uglavnom nepoznat, a bitan je element u realizaciji humornog mjesta.

4.4.2. Čuće se sutra

Jedne noći pođe Nasrudin da krade i tako dođe dućanu koji je bio zakatančan. Izvadi turpiju, počne turpijati. Uto naiđu stražari i zapitaju Nasrudina: Šta to, hodža, radiš?

A on im odgovori:

Gudim.

*I opet zapitaju stražari:
A zašto ti se gusle ne čuju?
A hodža im na to:
Čuće se sutra. (str. 143–144)*

Semantička struktura humora ove anegdote je gotovo identična prethodnoj: prva, najšira kategorija je MOGUĆE/NEMOGUĆE (odgađanje vibracije zvuka na duži vremenski period); DOBRO/LOŠE (namjera, i to sviranje kao dio okvira DOBRO i krađa kao dio okvira LOŠE). Pokretač ambivalentnosti je glagol čuti, koji dovodi u opoziciju semantičke okvire ne zbog polisemičnosti (npr. čuti zvuk, osjetiti neugodan miris...), nego zbog objekta na koji se odnosi. Dakle, opozicija je ZVUK vs. VIJEST. Ova je anegdota dio *uobičajenog* semantičkog okvira.

4.5. Dadaistički humor i nadrealistički humor

Ove dvije kategorije odlučili smo da predstavimo u jednom odlomku, pošto je, nakon pregleda anegdota, evidentno da je u pitanju Isakovićeva potreba da istakne razliku između dadaističkog i nadrealističkog izražaja, koji se najviše ogleda u tome što je u dadaističkim anegdotama prisutan manjak želje za rješanjem situacije ili nedostatak želje za djelovanjem (primjer 4. 5. 1), dok je u nadrealističkom humoru vidljiv uvijek neki prijedlog, ma kako bizarno zvučao (primjer 4. 5. 2). Naravno, ranije u tekstu istaknuto je da je nemoguće utvrditi prave razloge zbog kojih je odabrao ovakvu klasifikaciju, te ovim samo naglašavamo lični dojam nakon pregleda anegdota.

4.5.1. Šta te se tiče (dadaistički humor)

*Neki besposličar reče Nasrudin-hodži:
Maloprije su pronijeli veliku zdjelu punu gušćije dolme.
Hodža mu odgovori:
Šta se to mene tiče?
Vjerovatno su je odnijeli tebi, reče čovjek.
Šta se to onda tebe tiče?, reče mu hodža. (str. 151)*

Ambivalentni pokretač u ovoj anegdoti je, kao i u primjeru 4. 1. 1, *zamjena mjesta figure i osnove*.

Naime, najširi semantički okvir ove anegdote je NORMALNO/NE-NORMALNO, i to u potklasi DOBRO/LOŠE. I najširi semantički okvir i njegova potklasa odnose se na ponašanje koje se ispoljava, koje se vidi u grananju leksičkih čvorova (LAGANJE, TRAČANJE, SPLETKARENJE – što je nenormalno, loše ponašanje). U tim okvirima realizira se i humorno mjesto, gdje se zamjena mjesta figure i osnove, kao pokretač ambivalentnosti, odnosi na objekte glagola TICATI SE. Ovo humorno mjesto bi se, isto tako, moglo posmatrati iz pragmatičkog ugla, gdje Nasrudinov iskaz spada u indirektni direktivni govorni čin, s glavnom proukom: ne petljaj se. I ovaj je primjer dio *uobičajenog* semantičkog okvira.

4.5.2. *Bez abdesta se ne može klanjati (nadrealistički humor)*

Uzimao Nasrudin-hodža abdest, pa mu ne doteče vode a još samo jednu nogu opere. Kad bi u džamiji, on klanjaše na jednoj. Upitaše ga:

Zašto, hodža, stojiš na jednoj nozi?

On odgovori:

Ova mi noga nema abdesta. (str. 161–162)

S obzirom na fizičke mogućnosti čovjeka, ova se anegdota realizira u klasi MOGUĆE/NEMOGUĆE, a u potklasi DOBRO/LOŠE. Namaz u islamu podrazumijeva, s jedne strane, obred čišćenja, precizno utvrđen, a nakon toga molitvu tokom koje se s poda ustaje i sjeda. Pokretač ambivalentnosti je stajanje na jednoj nozi tokom namaza, i to iz dva razloga: prvi, nemogućnost obavljanja namaza na jednoj nozi, a drugi je pitanje da li je bez abdesta namaz uopće validan, te je odluka Nasrudin-hodže da sam interpretira i pokuša izvesti obred na takav način, zapravo, opskurna. U tom smislu, semantički okvir LOŠE podrazumijeva da je namaz nevažeći zbog nečistoće, kao i zbog odluke Nasrudin-hodže da obred prilagodi vlastitom nahođenju.

S obzirom na to da se radi o obredu u islamu, o kojem ovisi interpretacija humornog mjesta, ova anegdota sadrži *ograničene* semantičke okvire.

4.6. *Filozofski humor*

Uvidom u ovu posljednju kategoriju anegdota, stiće se dojam da su u pitanju one univerzalne pouke iskazane kroz humor. Dužina anegdota u ovoj, prilično velikoj, kategoriji varira te se, kako smo ranije istakli, zbog ekonomičnosti teksta, izdvajaju samo oni najkraći.

4.6.1. *Apetit*

Nasrudin otišao u neke svatove da se sit najede. Zapitaše ga da li ima apetita?

On im odgovori:

A šta drugo na ovome svijetu ima siromah kao što sam ja! (str. 181)

Širi semantički okvir u ovoj anegdoti je NORMALNO/NENORMALNO i u sebi sadrži potklasu NOVAC/BEZ NOVCA. Naime, semem SVATOVI povlači za sobom niz leksičkih čvorova, poput GOZBE, VESELJA, RASKOŠI, NOVCA itd., te je dio okvira NORMALNO i potklase NOVAC. U tom kontrastu nalazi se Nasrudin-hodža koji u svatove dolazi s namjerom da se najede, što je u opoziciji u okviru NENORMALNO i potklasi BEZ NOVCA. Pokretač ambivalentnosti je njegovo isticanje da je siromah i da je apetit jedino na svijetu što ima. S jedne strane, to je kontrast od očekivanog odgovora koji, sigurno, nije da vjernik ima na svijetu samo želju za hranom, a, s druge strane, jeste i pitanje da li je to uopće istina. U univerzalnom iskustvu ljudi važi da siromašan samo želi da je sit, isto kao što i bolestan samo želi zdravlje. Stoga, ova anegdota pripada *uobičajenom* semantičkom okviru, a njena pouka je duhovit podsjetnik na različite realnosti i okrutnosti života.

4. 6. 2. *Neka znaju vrijednost posuđene stvari*

Ko je god bilo što zatražio od hodže, on je običavao dati mu to tek sutradan.

Upitaju hodžu zašto tako čini a on im odgovori:

Neka znaju vrijednost posuđene stvari! (str. 186)

I ova anegdota spada, u najširoj taksonomiji, u okvir NORMALNO/NENORMALNO, iz razloga što je običaj da se posudba desi odmah, bez

odlaganja, osim ukoliko ne postoje neki posebni razlozi koji to onemogućavaju. Prema tome, hodžino odlaganje posudbe spada u okvir NENORMALNO. Pored toga, pokretač ambivalentnosti je leksički čvor VRIJEDNOST POSUĐENOG, iz razloga što kada nekome nešto treba i kada posuđuje, vrijednost toga svakako postoji. Međutim, na ovaj način aludira se i na naviku da se posuđena stvar nikada ne vrati, kao i na iščekivanje i činjenicu da se cijeni više ono što se ne dobije odmah. Iz tog razloga vrijednost posuđenog postaje dijelom okvira NOVAC/BEZ NOVCA, koji u sebi sadrži niz leksičkih čvorova koji na različite načine imaju veze sa materijalnim potrebama ljudi (NOVAC, AUTOMOBILI itd.). Ova anegdota, kao posljednji razmatrani primjer, također spada u *uobičajeni* semantički okvir Raskinove taksonomije.

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U analizi korpusa, anegdote su posmatrane kroz Isakovićevu taksonomiju humora, a svoj je *raison d'être* on sam objasnio u predgovoru zbirke, naglasivši da je u pitanju njegov osjećaj prema tekstu, prema stilu. Iz toga, kao i iz Raskinovih postulata semantičke teorije humora, metodološki je postavljeno nekoliko pitanja, i u ovom dijelu predstavljamo najbitnija zapazanja:

1. Sve anegdote u ovoj zbirci karakteristične su po idiomu koji je u savremenom bosanskom jeziku, protokom vremena i prirodnom promjenom jezika, postao arhaičan. U tom smislu, ova zbirka može biti izuzetno zanimljiv istraživački korpus lingvistima. Pri tome se ne misli na prisutnost turcizama, pošto su oni i danas dio savremenog bosanskog jezika, nego na sintaksičke i morfološke idiosinkratičnosti.

2. Kada je u pitanju Raskinova taksonomija humora koja je primijenjena u analizi, od dvanaest analiziranih anegdota, najviše ih pripada opoziciji NORMALNO/NENORMALNO (šest primjera), MOGUĆE/NEMOGUĆE (pet primjera) i STVARNO/NESTVARNO (jedan primjer). Kada je u pitanju pet potklasa semantičkih opozicija, najviše je u grupi DOBRO/LOŠE (šest primjera), ŽIVOT/SMRT (četiri primjera) i NOVAC/BEZ

NOVCA (dva primjera). Potklase OPSCENO/NEOPSCENO i VISOK/NIZAK nije bilo. Konačno, od tri posljednje klase Raskinove taksonomije, koje se tiču vrste semantičkih okvira u humoru, najviše anegdota pripada klasi *uobičajenog humora*, njih devet, a tri su primjera dio ograničenog semantičkog okvira. Nije bio nijedan primjer klase humora karakterističnog za pojedince.

Opći zaključak koji možemo iznijeti na osnovu ovih rezultata jeste da su analizirane anegdote dio univerzalnog (poslovičnog) humora, koji se u mnogim kulturama javlja, kroz različita iskustva, kroz možda različite likove, ali sa istim semantičkim sadržajem. Taj sadržaj, posebno u potklasama, može za sobom povući i, naravno, povlači i leksičke čvorove koje je Raskin svakako elaborirao u svojoj teoriji, ali u ovom radu to nije bio primarni cilj analize. Isto tako, nije bilo primjera u potklasi OPSCENO/NEOPSCENO i VISOK/NIZAK (rast ili držanje), što je indicija da lascivni humor u anegdotama nije prisutan, kao i to da element ljudske visine nije ambivalentni pokretač u slučajevima anegdota o Nasrudin-hodži.

U tom smislu, Isakovićeva taksonomija, iako nesumnjivo zanimljiva za istraživanje u oblasti stilistike ili nekih drugih srodnih disciplina, nije se pokazala bitnim parametrom kada su u pitanju rezultati semantičke analize humora u okviru Raskinove taksonomije.

Konačno, kako smo i ranije istakli, a u analizi se jasno pokazalo, u mnogim je primjerima nemoguće zaobići ekstralingvističko znanje, posebno kada su u pitanju kulturološki specifične odrednice, koje su bile neophodne da bi se do kraja shvatio humorni sadržaj.

3. Zbog budućih istraživanja humora, bitno je istaći da, iako se prepoznaje da su žene vrlo česta "meta" humora u anegdotama iz ove zbirke, treba biti oprezan da se ne donose zaključci koji ne bi bili do kraja naučno opravdani. To znači da lingvisti – semantičari trebaju prvenstveno da se usmjere na tekst šale, ne na savremene interpretacije položaja žena u tadašnjem društvu. Iako sasvim opravdana emancipacija žena neminovno slijedi i u našem društvu u 20. vijeku, i iako je, objektivno, još dug i naporan put do ostvarivanja prava žena i svijesti o položaju žena u našem

društvu (samim tim, i u jeziku), smatramo da je bitno ovu napomenu imati na umu. Konačno, i u savremenom, univerzalnom humoru, žene spadaju u posebnu kategoriju, kao i mnoge religije, nacije itd. Humor, po svojoj prirodi vrlo često može biti iskorišten i kao maliciozno sredstvo ponižavanja i omalovažavanja grupa ljudi, ali to je dio zasebne lingvističke studije, ne semantičke analize humornih okvira.

4. U vezi sa analizom ove vrijedne građe, također je bitno istaći i da bi se primjeri mogli analizirati i iz ugla Attardove i Raskinove opće teorije verbalnog humora, gdje bi se svih 384 anegdota analiziralo po parametrima tzv. “resursa znanja”.

Mnogi ljudi, pogotovo mlađe generacije u Bosni i Hercegovini, vjerovatno nisu čuli za Nasrudin-hodžu. Humor i anegdote o njemu nekada su bile dijelom naše svakodnevnice, gdje bi se, poput viceva, pričale i prepričavale, ali nisu prošle “test vremena” te su, prirodno, novi humorni sadržaji danas postali popularni, a Nasrudin-hodža pao je u zaborav. Takav slučaj nije, zanimljivo, sa popularnim vicevima o Sulji i Muji, o malom Perici itd. Ipak, Nasrudin-hodža je, nesumnjivo, dio naslijeđa koje smo, prirodno, prisvojili i prilagodili, i na taj je način on postao dio naše kulturne baštine. To je ona dvorska luda koju srećemo, recimo, kod Shakespearea u *Kralju Learu*, onaj *leitmotif* humora u kojem je sadržana mudrost generacija. A Isakovićeva zbirka anegdota pruža vrijedan korpus za istraživanje.

IZVORI

Isaković, A., ur., 1984. *Nasrudin-hodža: anegdote*. Sarajevo: Svjetlost.

LITERATURA

- Attardo, S., Raskin, V., 1991. "Script Theory Revisited: Joke Similarity and Joke Representation Model". *Humor: International Journal of Humor Research*, 4, str. 293–347. Dostupno na: <https://doi.org/10.1515/humr.1991.4.3-4.293> [12. 5. 2024]
- Attardo, S., 1994. *Linguistic theories of humor*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Berberović, S., Delibegović Džanić, N., 2015. *Politički humor i javni diskurs: Kognitivno-lingvistička analiza*. Tuzla: OffSet.
- Brinton, L. J., 2000. *The structure of modern english: a linguistic introduction*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Chiaro, D., 2017. "Humor and Translation". U: Attardo, S. ur. *The Routledge Handbook of Language and Humor*. New York: Routledge. str. 414–429.
- Dynel, M., 2009. *Humorous Garden-Paths: A Pragmatic Cognitive Study*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Đuliman, S., 2019. "Semantička transpozicija humora u prevodu tv serije 'Blackadder' na bosanski jezik". *Društvene i humanističke studije*, 3(9), str. 115–130.
- Gray, H. M., Gray, K., Wegner, D. M., 2007. "Dimensions of mind perception". *Science*, 315(5812), str. 619–619. Dostupno na: [doi:10.1126/science.1134475](https://doi.org/10.1126/science.1134475) [3. 6. 2024]
- Israel, L., Konieczny, L. and Ferstl, E. C. (2022) "Cognitive and affective aspects of verbal humor: A visual-world eye-tracking study". *Frontiers in Communication*, 6, str. 46–58. Dostupno na: [doi:10.3389/fcomm.2021.758173](https://doi.org/10.3389/fcomm.2021.758173). [12. 5. 2024]
- Joić, O., 2013. "Leksička igra u humorističkim serijama". *Facta universitatis – series: Linguistics and Literature*, 11(1), str. 23–34.
- Kolenović-Đapo, J., 2012. *Psihologija humora: teorije, metode i istraživanja*. Sarajevo: Svjetlost.
- Kolenović-Đapo, J., Fako, I., 2016. "Psihologija smijeha: vječita zagonetka naučnika". *Radovi Filozofskog fakulteta*, 19, str. 89–103.

- Nass, C., Moon, Y., 2000. "Machines and mindlessness: Social responses to computers". *Journal of Social Issues*, 56(1), str. 81–103. doi:10.1111/0022-4537.00153
- Nordquist, R., 2019. "Semantic Field Definition." *ThoughtCo*. Dostupno na: <https://www.thoughtco.com/semantic-field-1692079> [14. 6. 2024].
- Prodanović Stankić, D., 2016. *Verbalni humor u engleskom i srpskom jeziku*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Prodanović Stankić, D., 2023. *Multimodal Humour at Play. A Cultural Linguistic Perspective*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Raskin, V., 1985. *Semantic Mechanisms of Humor*. Dordrecht: D. Reidel Pub. Co.
- Škaljić, A., 1973. *Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatskosrpskom jeziku*. Sarajevo: Svjetlost.

HUMOUR OF THE PAST: SEMANTIC ANALYSIS OF HUMOUR IN THE NASREDDIN HODJA ANECDOTES

Abstract

The aim of this paper is to conduct a semantic analysis of humour in the anecdotes about Nasreddin Hodja collected and edited by Alija Isaković in 1984. Humour research in linguistics is becoming increasingly popular in BiH, but is naturally focused mainly on contemporary humour, whether this be jokes, political discourse or some other contemporary corpus. Through Victor Raskin's semantic script theory of humour (SSTH), the paper examines whether the three basic categories of analysis are present in the selected examples from the corpus: 1) to which of the three basic classes do scripts in binary opposition belong; 2) which subcategory do they belong to; 3) whether they are part of common, restricted or individual scripts. The examples are analysed within the classification of anecdotes offered by Isaković. Special attention is given in the analysis to each of the categories in an effort to recognise the reasons for such a grouping of humorous text. The examples under consideration have a structure that bears more resemblance to short jokes than to longer anecdotes. This is because in ideal circumstances, not always, Raskin's semantic theory applies to the verbal humour of jokes, but also because of the limitations placed on the length of this text. This is why this text should be seen as merely a hint of the layers of humour in anecdotes that are a part of our cultural heritage, although they are directed at a character who reached our region through another culture.

Keywords: *Nasreddin Hodja, humour, semantics, semantic script theory of humour (SSTH), semantic scripts, Alija Isaković*